

ARETUSSEADUSE LISADEST

Loomapidajatele on arusaamatusi tekitanud Põllumajandusloomade Aretuse Seadusega (PLAS) kinnitatud aretusprogrammi lisad. Paljud väidavad, et ei ole neist kuulnudki, kuigi maakondlikel nõupidamistel on vastav info erinevatel ajaperioodidel edastatud. Lisad on kohustuslikud täitmiseks nii aretusühistule kui ka loomaomanikele. Kontrolli täitmiste üle teostavad Veterinaar- ja Toiduameti (VTA) spetsialistid. Infolehega püüan anda lühikeste kommentaaridega olulisemast ülevaate, et hilisemaid arusaamatusi vältida.

- Tõuraamat (TR) jaguneb põhiosaks (A osa) ja lisaosaks (B osa). TR moodustub ja asub elektrooniliselt JKK andmebaasis. Põlvnemiste kontrolli teostatakse Eesti Tuloomakasvatajate Ühistu (ETKÜ) aretusspetsialistide poolt, mille tulemusena fikseeritakse põlvnemine aretusspetsialisti nimega ning loomapidaja saab vastava tunnistuse posti teel (põlvnemise kontroll on tasuline).
- Igal aastal uuritakse juhusliku valiku printsiibil 1% TR põhiossa kantud lehmade põlvnemisest geneetilise ekspertiisiga. Ekspertiisi tasub Eesti Maaülikooli (EMÜ) laborile ETKÜ, vere võtmisega kaasnevad kulud kannab loomapidaja.
- Aretusühistu aretusspetsialistil on õigus parandada loomade andmeid (kui need on mingil põhjusel valed) ainult algdokumentide (sünniregister, seemenduspäevik või – tunnistus) alusel. Täidetakse isaduse paranduste vorm, millel on aretusspetsialisti allkiri ning pitsat.
- Käest/vabapaarituste kohta, mis on teostatud tõuraamatusse kantud pulliga, peab loomaomanik eraldi registreid (vormid ETKÜ kodulehel, nõu tasub pidada aretusspetsialistiga). Samade vormidega soovib ETKÜ edastada Jõudluskontrolli Keskusesse (JKK) ka registrinumbriga pulliga sooritatud paaritused. Vormi soovitatav edastamise aeg on paaritusperioodi lõppedes, kuid mitte harvem kui kaks korda aastas (kui pull on kogu aasta karjas). Vasika sünnil sobiva seemenduse/paarituse puudumisel jääb vasikas isata ja isa tuleb tuvastada aretusspetsialisti abiga.
- Põlvnemisandmete õigsuses kahtlemise korral tuleb teha geneetiline ekspertiis EMÜ laboris. Andmete ebaõigeks osutumise korral kannab ekspertiisikulud loomaomanik. Aretusspetsialistil on õigus suunata kahtlase põlvnemisega loomad ekspertiisi, teavitades sellest loomaomanikku.
- Vasika tõuks loetakse isa tõug, selle puudumisel ema tõug. Seepärast on kõikide seemenduste ja vabapaarituste õigeaegselt registreerimise ajad väga vajalikud.
- Aretuslooma turustamise puhul tuleb üle anda aretuslooma põlvnemistunnistus. Loomaomanik peab põlvnemistunnistuse väljastamiseks informeerima aretusühistut. Reeglina taotleb tunnistuse looma müüja ning kannab ka vastavad kulud (tunnistus on tasuline). Kokku võib leppida ka vastupidi.
- Sugupullide põlvnemise õigsuse uurimine geneetilise ekspertiisiga on kohustuslik enne tõuraamatusse märkimist või sugupulli müügi korral. Kulud kannab loomaomanik.
- Seemendusandmete registreerimise algdokumendiks on seemendusregister. Registrit täidetakse jooksvalt ning kronoloogilises järjekorras.
- Karjades, kus eraldi ei peeta seemendusregistrit (erasektor), koostab seemendaja arve-seemendustunnistuse, millest üks eksemplar jäetakse loomaomanikule. Lisaks peetakse koond-seemendusregistrit.
- Seemendusregistri andmete alusel koostab seemendaja seemendusaruande ja esitab selle ETKÜ-le 35 päeva jooksul pärast seemenduse teostamist. Seega on vajalik

- aruande esitamine vähemalt kaks korda kuus (igal spermapäeval). Isesisestajad peavad seemendused sisestama 35 päeva jooksul pärast seemenduste teostamist. Suguselekteeritud sperma kasutamise korral tehakse vastav mäрге (SS) kas sisestuslehele või andmebaasi.
- Seemendusaruande esitamiseks on seemendajal kaks võimalust: elektrooniliselt ise sisestades JKK andmebaasi või paberil vastava vormi esitamisel ETKÜ-sse. Elektroonilise sisestamise korral enam eraldi paberil aruannet edastama ei pea, küll peab aga pidama seemendusregistrit ja/või väljastama arve-seemendustunnistuse.
- Aretusprogrammi lisadena on nõutavad järgmised algdokumendid, millised on kohustuslikud igale jõudluskontrolli alusele kliendile:
 - sünniregister
 - seemendusregister ja/või arve – seemendustunnistus
 - lihaste jõudluskontrolli raamat (lihaste kasvatajatele)
- Arhiveerimisel kehtestatud nõuded:
 - käsitsi (mitte elektrooniline) kirjutatud lehmakaartide arhiveerimine loomaomaniku juures:
 - kõik importloomade põlvnemised 25 a, muidu 15 a
 - seemendusregister 25 a
 - sünni- (noorkarja-) register 25 a.

Arhiveerida saab soovi korral ka ETKÜ-s. Võta ühendust piirkonna spetsialistiga.

ETKÜ kodulehe aadress on www.etky.ee, kust leiata lisade täielikud versioonid (alalink: aretusprogrammide osa), aretusspetsialistide täpsed kontaktandmed (konsulendid), info atesteeritud seemendajate (atesteerimine) ja pakkumises olevate pullide sperma (pullid) kohta. Kellel elektrooniline võimalus puudub, siis lisan piirkondade aretusspetsialistide info. Pöörduge erinevate küsimustega julgesti nende poole:

Saare ja Hiiu (EPK ja EHF):	AIVE SONETS 5269258; 4591136 seeder@tt.ee
Lääne ja Pärnu (EPK ja EHF):	ANNES PÖLLUSTE 5074326; 4890687 ansp@hot.ee
Harju ja Rapla (EPK ja EHF):	LEILI VELLESTE 5257833; 6557250 leili.velleste@mail.ee
Valga (EPK ja EHF):	ANU TAMM 5110690; 7493331 anu.tamm.005@mail.ee
Võru ja Põlva (EPK):	ANU TAMM 5110690; 7493331 anu.tamm.005@mail.ee
Võru, Põlva, Tartu ja Jõgeva (EHF):	SIRJE MAASALU 5257845; 7421375 sirje33@hotmail.ee
Tartu ja Viljandi (EPK):	AIME KALDA 5165380; 7421375 aime.kalda@mail.ee
Viljandi ja Järva (EHF):	LEONHARD MELTSAS 5023935; 3850402 lmeltsas@hotmail.ee
Ida- ja Lääne-Viru (EHF):	AITA PROOSA 5257835; 3850402 aitaproosa@hotmail.ee
Ida- ja Lääne-Viru ning Järva ja Jõgeva (EPK):	PIRET SAARE 5202463; 7769184 piret.saare.001@mail.ee
LIHATÕUD (kõik tõud):	REET TOI 5165422; 4333713 reettoi@hotmail.ee

Koostas: Tõnu Põlluäär – ETKÜ tõuraamatu- ja aretusosakonna juhataja 5167821; 7493234 punane.kari@mail.ee